skog+
landskap

Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes fra ca. 1980 til 2003

Arnold Arnoldussen, Sebastian Eiter og Frauke Hofmeister

Regjeringens politikk er å bevare våre beste jordressurser for å sikre framtidig matproduksjon. I et prosjekt finansiert av Norges forskningsråd har omfang og lokalisering av arealbruksendringer i perioden 1980 - 2003 blitt analysert for Sarpsborg og Sandnes kommune. Omfanget av arealendringer var stort i begge kommuner. De største endringene har skjedd i tettstedsnære områder. Arealbruksendringsprosesser er komplekse, og de kan endre seg over tid. Prosessenes retning er avhengig av internasjonale utviklinger, nasjonal og regional politikk, sosioøkonomisk utvikling og naturressursers potensiale.

Metode

En viktig forutsetning for å kunne analysere endringer i arealbruk er tilgang på historisk informasjon. To kommuner med store arealbruksendringer ble valgt: Sarpsborg og Sandnes. Sandnes står under innflytelse av utviklingen av nasjonal oljeindustri. I tillegg har jordbruket blitt kraftig intensivert og hele regionen er viktig i både nasjonal og internasjonal sammenheng. Sarpsborg står under sterk innflytelse av regional utvikling. Presset på arealer er fortsatt stort i begge kommuner. For å analysere endringer i arealbruken ble det brukt følgende kilder: Arealressurskart i målestokk 1:5.000 (AR5) som viser arealbruk i 2003, og historiske bonitetskart 1:20.000 (for Sandnes fra ca. 1983 og for Sarpsborg fra

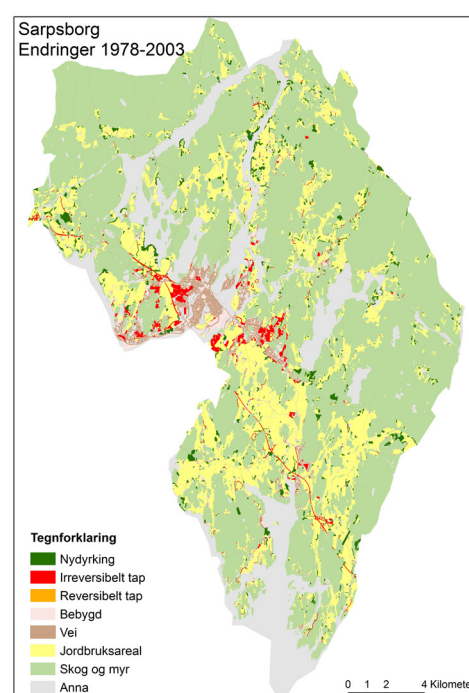
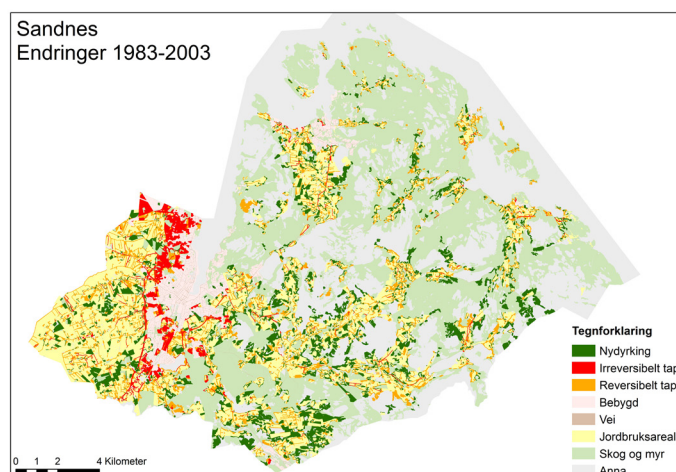
ca. 1978). All informasjon ble standardisert i henhold til et generalisert arealklassifiseringssystem. Siden 43 % av Norges tettsteder er lokalisert i jordbrukets kulturlandskap forventet vi at de største endringene i arealbruken har skjedd i nærheten av eksisterende tettsteder. Derfor ble det til analyseformål lagt en 500 m bred buffersone rundt registrert tettstedsareal i 2003 (kilde: Statistisk sentralbyrå).

Arealbruksendringer

De prosentvis største endringene skjer i bufferzonene rundt tettsteder (Tabell 1). I begge kommuner har ca. 20 % av arealet endret bruk i løpet av 20-30 år.

Tabell 1. Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes i ha og (%).

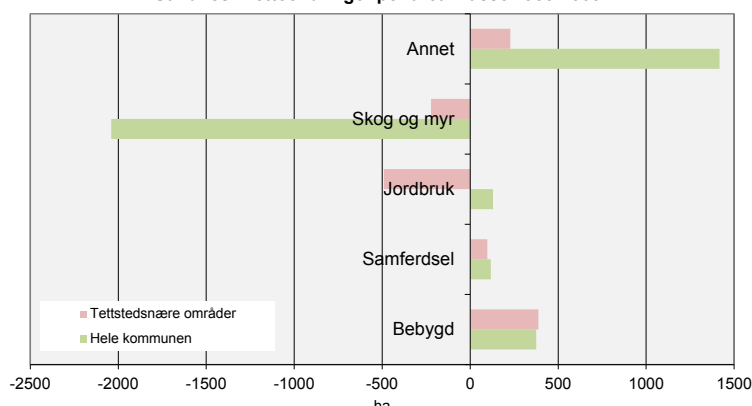
	Sarpsborg	Sandnes
Hele kommunen	3263,2 (7,63)	4783,4 (13,50)
Innen buffersone	1628,5 (19,28)	1338,3 (20,85)
Utenfor buffersone	1634,6 (4,77)	3445,1 (11,87)

Figur 1: Arealbruksendringer i Sarpsborg og Sandnes kommune (Irreversibelt tap = nedbygging; reversibelt tap = brakklegging/ gjengroing eller skogplanting)

Sarpsborg: Nettoendringer per arealklasse 1978-2003

Figur 2: Arealbruksendringer i Sarpsborg kommune: totalt og i tettstedsnære områder.

Sandnes: Nettoendringer per arealklasse 1983-2003

Figur 3: Arealbruksendringer i Sandnes kommune: totalt og i tettstedsnære områder.

Også utenfor buffersonene har det skjedd store endringer, spesielt i Sandnes (se også Figur 1). Figur 2 og 3 viser nettoendringer i begge kommuner, dvs. at dersom for eksempel nydyrking har blitt overgått av nedbygging, er det kun en nedgang i jordbruksareal som vises.

Arealbruksendring i Sandnes kommune: nye boligfelt. (Foto: Sebastian Eiter, Skog og landskap)

I Sarpsborg er arealene for *Skog og myr* og for *Jordbruk* redusert, både innenfor og utenfor buffersonen. Arealene for *Bebyggelse*, *Samferdsel* og *Annet* har økt i omfang. Det sistnevnte mest pga. gjengroing, etter at planering av større arealer førte til at ubrukelige deler av gamle raviner ble nedlagt. I Sarpsborg ble 4 % (291 ha) av jordbruksarealet bygd ned i den undersøkte perioden. Innenfor buffersonene var dette 12 % (257 ha). Nydyrking i Sarpsborg omfattet 6 % (446 ha). Innenfor buffersonene var dette tallet 5 % (89 ha).

I Sandnes ble arealet *Skog og myr* betraktelig redusert, hovedsakelig utenfor buffersonene. Netto Jordbruksa-

real ble redusert innenfor buffersonene, men økte gjennom nydyrking på kommune nivå. Arealklassene *Bebyggelse*, *Samferdsel* og *Annet* (mest gjengroing) økte. I Sandnes ble 5 % (425 ha) jordbruksarealet bygd ned. Innenfor buffersonene var dette tallet 17 % (395 ha). Nydyrking omfattet 17 % (1725 ha). Innenfor buffersonene var dette tallet 21 % (280 ha).

Konklusjon

Risikoen for nedbygging er størst i nærheten av tettbygde strøk. Vi mener at utvikling og politisk implementering av konseptet «urbant jordbruk» vil kunne bidra til å bevare de beste matjordressursene også i tettstedsnære områder ved å gi dem «urbane» produksjonsformål. Også totalt i kommunene har det skjedd markante endringer i arealbruken over en ca. 25 års periode. Driftsintensivering og strukturendringer har bidratt til at også jordbruket selv har bidratt til arealbruksendringer.

Referanser

- Arnoldussen, A.H., Eiter, S. og Hofmeister, F. 2013. Jordkvalitetens rolle under nedbygging og nydyrking av jordbruksareal i Sarpsborg og Sandnes. Faktaark fra Skog og landskap, 06/13.
- Arnoldussen, A.H., Eiter, S., Slätmo, E., Stenseke, M. og Hofmeister, F. (i forberedelse). Land use changes in urban pressure areas – a case study on planning priorities and soil quality in two Norwegian municipalities.
- European Commission, 2012. Guidelines on best practice to limit, mitigate or compensate soil sealing. SWD (2012) 101, 62 s. (http://ec.europa.eu/environment/soil/sealing_guidelines.htm)

Prosjektet ble finansiert av Norges forskningsråd (prosjektnr. 190170).